

Kredietaanvragen geconcentreerd bij financieel zwakke mkb-bedrijven

Anders dan in de overige lidstaten van de eurozone was de vraag naar bancair krediet in het Nederlandse midden- en kleinbedrijf in de crisisjaren sterk geconcentreerd bij bedrijven met een verzwakte financiële positie. Dit kan deels verklaren waarom een relatief groot deel van de kredietaanvragen in Nederland wordt afgewezen.

**JASPER
DE WINTER**
Senior econoom bij
De Nederlandsche
Bank

In vergelijking met andere landen in de eurozone wordt van de bancaire kredietaanvragen door het Nederlandse midden- en kleinbedrijf (mkb) een groot deel afgewezen. Alleen in Griekenland is het afwijzingspercentage hoger (figuur 1a). Dit blijkt uit de Survey on the access to finance of small and medium-sized enterprises in the euro area (SAFE), die sinds begin 2009 elk half jaar wordt afgenomen onder een representatieve steekproef van mkb-bedrijven in de lidstaten van de eurozone (ECB, 2014). Het doel van dit artikel is te onderzoeken of op basis van de SAFE-resultaten de oorzaken van het hoge Nederlandse afwijzingspercentage kunnen worden achterhaald.

WEINIG KREDIETAANVRAGEN

Ondanks het hoge afwijzingspercentage wordt maar een klein deel van het Nederlandse mkb direct geconfronteerd met een afwijzing: circa vijf procent van het Nederlandse mkb kreeg sinds 2009 een afwijzing van de bank (figuur 1b). Dit is iets hoger dan het gemiddelde afwijzingspercentage in de overige zogenoemde kernlanden van de eurozone (Duitsland, Oostenrijk, Finland en België), maar lager dan het gemiddelde in de perifere landen (Griekenland, Portugal, Spanje, Italië en Ierland). Dit komt doordat het percentage mkb-bedrijven dat krediet aanvraagt in Nederland relatief laag is.

Sinds de start van de meting vroeg van het Nederlandse mkb gemiddeld slechts twaalf procent van de bedrijven bancair krediet aan, tegen gemiddeld 22 procent in de kernlanden en de periferie. In vergelijking met de perifere landen is dit verschil vrijwel geheel terug te voeren op het relatief hoge percentage bedrijven dat geen krediet aanvraagt vanwege voldoende interne fondsen. In Nederland gaf sinds het begin van de meting 55 procent van de bedrijven aan geen bancair krediet aan te vragen vanwege voldoende interne fondsen, terwijl dit in de periferie slechts 39 procent was. In vergelijking met de kernlanden ontstaat het verschil door het hogere percentage bedrijven dat aangeeft geen kredietaanvraag in te dienen wegens de verwachting afgewezen te worden (Nederland: 10 procent, overige kernlanden: 4 procent) of een andere reden (Nederland: 23 procent, overige kernlanden: 18 procent).

METHODE EN DATA

Om beter te begrijpen welke factoren bepalen of een bedrijf wordt afgewezen bij een kredietaanvraag is een model geschat waarin de kans op afwijzing van een bedrijf afhankelijk is van een constante, een aantal bedrijfskenmerken, de financiële positie van het bedrijf, de enquêtedatum en het land van vestiging. Omdat de kans op afwijzing een binaire variabele is – een kredietaanvraag wordt afgewezen of toegekend – wordt de vergelijking geschat met een probitmodel.

Daarbij is gebruikgemaakt van de antwoorden van de circa 69.000 bedrijven –waaronder circa 4.300 Nederlandse– die sinds begin 2009 in de SAFE-enquête zijn ondervraagd. Op basis van de enquêtegegevens is een onderscheid te maken naar het microbedrijf (1–9 werknemers), het kleinbedrijf (10–49 werknemers) en het middenbedrijf (50–249 werknemers). Zelfstandigen zonder personeel vallen buiten de steekproef. Een kredietafwijzing is gedefinieerd als een deels of volledig door de bank afgewezen kredietaanvraag, met inbegrip van bedrijven die afzien van het aanbod van de bank vanwege de te hoge kosten van het krediet (Muravyev *et al.*, 2009).

TYPERING AFGEWEZEN BEDRIJVEN

Figuur 2 geeft de uitkomsten van het probitmodel weer. Deze zijn het best te illustreren met een voorbeeld. Stel er zijn twee bedrijven die op alle kenmerken gelijk zijn met uitzondering van de bedrijfsomvang. Bedrijf A is een microbedrijf, terwijl bedrijf B behoort tot het middenbedrijf. De kans dat bedrijf A wordt afgewezen bij een kredietaanvraag is volgens de schattingsresultaten dertig procent, terwijl de kans dat het grotere bedrijf B wordt afgewezen negentien procent is. De kans dat een microbedrijf bij een kredietaanvraag wordt afgewezen ligt daarmee elf procentpunt hoger dan voor een middenbedrijf. Naast de omvang van het bedrijf blijkt ook de bestaansduur een belangrijke factor: jonge bedrijven worden vaker afgewezen dan bedrijven die lang bestaan. Deze uitkomsten zijn vergelijkbaar met eerder onderzoek en worden doorgaans verklaard door te wijzen op het hogere kredietrisico van kleine en jonge bedrijven. (Beck *et al.*, 2006; Artola en Genre, 2011).

Daarnaast bevestigen de uitkomsten de grote invloed van het land waarin het bedrijf is gevestigd. Indien het bedrijf in Nederland is gevestigd is de kans op afwijzing 45 procent. Voor een identiek bedrijf dat is gevestigd in Duitsland is deze kans zestien procent. Tot slot heeft een verzwakking van de financiële positie van een bedrijf ook een grote invloed

op de kans afgewezen te worden. Zo neemt de kans op een afwijzing toe met vijftien procentpunt als de krediethistorie verslechterde in plaats van verbeterde. De invloed van de kapitaalpositie is ook aanzienlijk: een bedrijf waarvan de kapitaalpositie verslechterde, heeft een tien procentpunt hogere kans op een afwijzing dan een bedrijf waarvan de kapitaalpositie verbeterde.

VERANDERING FINANCIËLE POSITIE BELANGRIJK

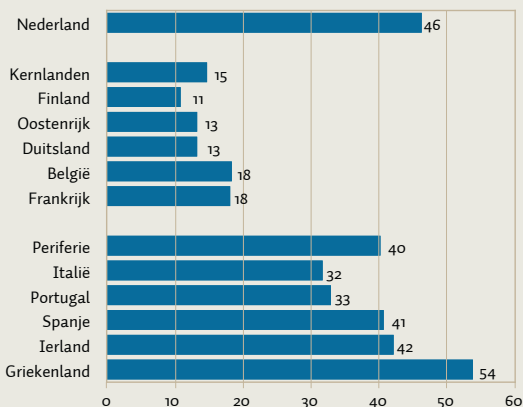
De grote invloed van de bedrijfskenmerken en de financiële positie op de kans om afgewezen te worden doen vermoeden dat Nederland op deze aspecten sterk afwijkt van de overige kernlanden. De invloed van verschillen in de bedrijfskenmerken blijkt echter beperkt. In de kernlanden zijn verhoudingsgewijs iets meer aanvragen afkomstig van het middenbedrijf en bedrijven die langer bestaan, wat de kans op een afwijzing verlaagt. Maar daar staat tegenover dat in de kernlanden meer aanvragen afkomstig zijn uit de bouw en industrie, waar de kans op afwijzing volgens de schattingsresultaten hoger ligt dan in de andere sectoren. Per saldo zijn de verschillen in bedrijfskenmerken tussen Nederland en de kernlanden klein, waarmee ze de kans op een afwijzing nauwelijks beïnvloeden.

Om te toetsen of het vooral de financiële zwakte van de

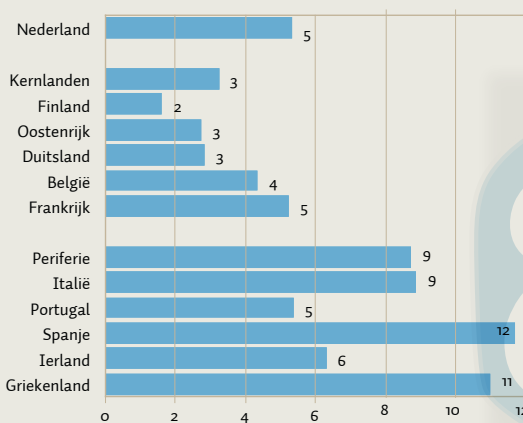
Kredietaanvragen mkb

FIGUUR 1

1a. Afgewezen kredietaanvragen mkb¹



1b. Mkb-bedrijven geconfronteerd met afwijzing²

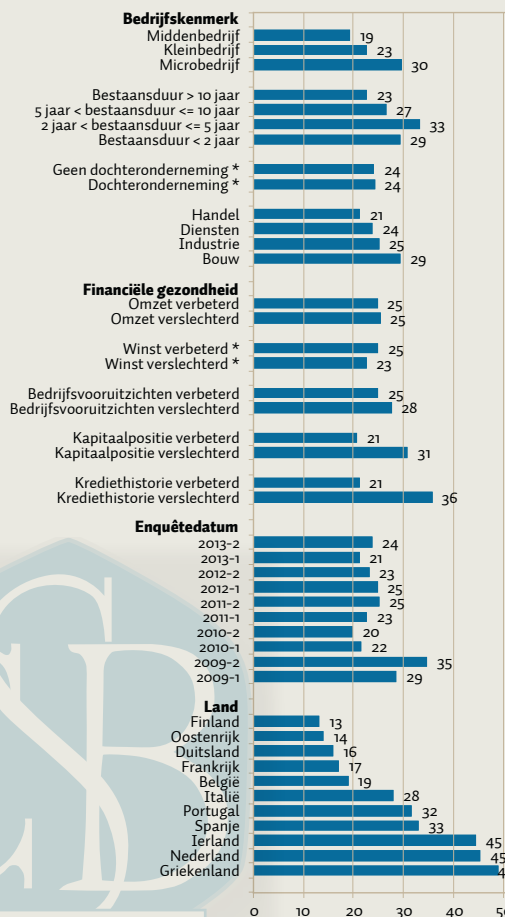


¹ In procenten van het aantal ingediende aanvragen
² In procenten van het aantal bedrijven

Bron: SAFE-enquêtes 2009–2013

Probitanalyse: kans op bancaire kredietafwijzing in procenten¹

FIGUUR 2



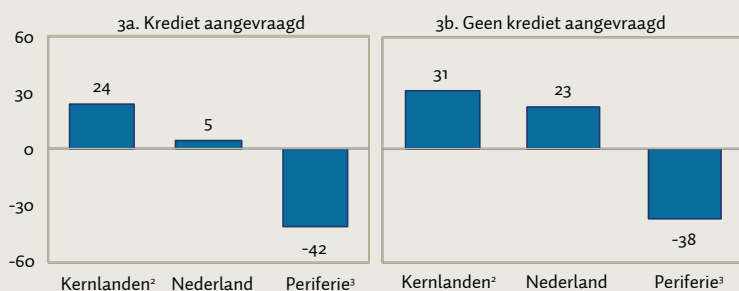
¹ Alle weergegeven effecten zijn statistisch significant op vijfprocentniveau, met uitzondering van de met een asterisk (*) gemarkeerde effecten

Bron: SAFE-enquêtes 2009–2013

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.

Index financiële positie¹

FIGUUR 3

¹ Saldo verbetering en verslechtering in procenten.² De kernlanden zijn Oostenrijk, België, Duitsland, Finland en Frankrijk.³ De perifere landen zijn Spanje, Ierland, Italië, Portugal en Griekenland.

Bron: SAFE-enquêtes 2009–2013

Nederlandse bedrijven die zorgen voor het hoge afwijzingspercentage, is op basis van informatie in de SAFE-enquête een indicator van de financiële positie geconstrueerd. De index is samengesteld op basis van vijf vragen uit de SAFE-enquête die betrekking hebben op de financiële positie van het bedrijf en die in figuur 2 zijn gepresenteerd. Per vraag is het saldo bepaald tussen het percentage bedrijven dat een verbetering ziet en het aandeel dat een verslechtering ziet. De index van de financiële positie is het (ongewogen) gemiddelde van de saldi op de vijf vragen. De index is het gunstigst voor bedrijven in de kernlanden: zowel bij bedrijven die krediet aanvragen (figuur 3a) als bij bedrijven die geen krediet aanvragen (figuur 3b) overheerst het aantal bedrijven met een verbeterde financiële positie. In de perifere landen is de financiële index voor zowel bedrijven die krediet aanvragen als bedrijven die geen krediet aanvragen sterk verslechterd. In Nederland bestaat een groot verschil tussen bedrijven die krediet aanvragen en bedrijven die dat niet doen. Bij de bedrijven die krediet aanvragen is de index slechts vijf procent: dat wil zeggen dat bijna de helft van de kredietvragende bedrijven een verzwakking van de financiële positie kende. Bij de Nederlandse bedrijven die geen krediet aanvragen, is de index 23 procent. Het aandeel bedrijven waarvan de financiële positie is verbeterd

is daarmee beduidend hoger dan het aandeel bij bedrijven die wel krediet aanvragen. Zowel in de kernlanden als in de perifere landen is het verschil in de financiële positie tussen bedrijven die wel en geen krediet aanvragen veel kleiner. Deze uitkomsten duiden op een selectie-effect: Nederlandse bedrijven met een verzwakte financiële positie vragen relatief vaak krediet aan, terwijl bedrijven met een verbeterde financiële positie relatief weinig krediet aanvragen.

MOGELIJKE ANDERE FACTOREN

Het blijft in het licht van de veel sterkere verzwakking van de financiële positie van bedrijven in de periferie echter opmerkelijk dat het afwijzingspercentage in Nederland in dezelfde orde van grootte ligt als in enkele van de perifere landen, zoals Spanje en Ierland. Mogelijk ligt een deel van de verklaring bij de externe financieringsbehoefte van het Nederlandse mkb. Zo blijkt uit de SAFE-enquête dat sinds de start van de meting de behoefte aan externe financiering voor werkkapitaal en voorraden in Nederland sterker is toegenomen dan in de overige landen van de eurozone. Uit ander onderzoek is bekend dat aanvragen met werkkapitaal als doel aanzienlijk vaker worden afgewezen dan kredietaanvragen ten behoeve van bijvoorbeeld huisvesting of bedrijfsmiddelen (EIM, 2011). Dit komt doordat het voor banken moeilijk is het risico en het rendement op werkkapitaal te evalueren. Dit kan worden opgevangen door onderpand te vereisen, maar naarmate dat minder goed beschikbaar is, wordt deze vorm van financiering voor banken minder aantrekkelijk. Over het doel van de aanvraag ontbreekt in de SAFE-enquête echter informatie, zodat hiervoor niet gecorrigeerd kan worden.

Een andere ommissie is dat in de analyse uitsluitend gecorrigeerd kan worden voor veranderingen in de financiële positie van bedrijven. Informatie over de omvang van de veranderingen ontbreekt, evenals informatie over de gezondheid van de bedrijfsbalans. Dit betekent dat er geen onderscheid gemaakt kan worden tussen gezonde bedrijven met een kleine verslechtering van de financiële positie en financieel ongezonde bedrijven met een sterke verslechtering van de financiële positie. Daarnaast zijn alle effecten geschat tijdens de crisisjaren en daarmee niet automatisch geldig in 'normale' tijden. Tot slot zijn er sterke aanwijzingen dat tijdens de financiële crisis aanbodbeperkingen van invloed zijn geweest op de kredietverlening, ook in Nederland (Hebbink *et al.*, 2014; Van der Veer en Hoeberichts, 2013). Nederlandse banken geven daarbij aan dat het toegenomen kredietrisico de voornaamste reden is het kredietaanbod te beperken, maar dat ook de eigen kapitaalpositie een rol speelt.

CONCLUSIE

Nederland kent in vergelijking met de overige kernlanden een relatief hoog afwijzingspercentage bij kredietaanvragen door het mkb. Dit wordt deels veroorzaakt doordat de kredietaanvragen veelal afkomstig zijn van bedrijven met een verzwakte financiële positie. Deze uitkomst kan behulpzaam zijn bij de overwegingen rond eventueel overheidsbeleid ten aanzien van mkb-financiering.

LITERATUUR

Artola, C. en V. Genre (2011) Euro area SMEs under financial constraints: belief or reality? *CESifo Working Paper*, 2011(3650).

Beck, T., A. Demirgüç-Kunt, L. Laeven en V. Maksimovic (2006) The determinants of financing obstacles. *Journal of International Money and Finance*, 25(6), 932–952.

ECB (2014) *Survey on the access to finance of small and medium sized enterprises in the euro area: October 2013 to March 2014*. Frankfurt: ECB.

EIM (2011) *Financieringsmonitor 2011: onderzoek naar de financiering van het Nederlandse bedrijfsleven*. Zoetermeer: EIM/Panteia.

Hebbink, G., M. Kruidhof en J. Slingenberg (2014) Kredietverlening en bancaire kapitaal. *DNB Occasional Studies*, 2014(2).

Muravyev, A., O. Talavera en D. Schäfer (2009) Entrepreneurs' gender and financial constraints: evidence from international data. *Journal of Comparative Economics*, 37(2), 270–286.

Veer, K.J.M. van der, en M.M. Hoeberichts (2013) The level effect of bank lending standards on business lending. *DNB Working Paper*, 2013 (396).